

Ĉu Taleso estis la unua, aŭ forgesitaj “Sepoj”?¹

Dr. biol. Nikolao Gudskov,

Doc. de la Supera lernejo de psikologio, Moskvo, Rusujo.

nikolao@yandex.ru

Resumo

Historio de filozofio konsideras, ke Taleso estis la unua filozofo. Tamen, li havis antaŭulojn, kaj unu verko de tia antaŭulo, verkita, plej verŝajne, fine de la –7-a jc. plene konserviĝis: tio estas “Traktato pri sepoj”, kiu eniras kolekton de la Hipokrataj verkoj. En la artikolo estas analizata la enhavo de la traktato kaj estas establataj ĝiaj ligoj kun anonimaj fontoj, el kiuj ĉerpis siajn ideojn la aŭtoro (“Sepulo”) kaj supozebla influo de la traktato je posteuloj (Taleso, Anaksimandro, Pitagoro, Alkmeono ka.). Estas montrata paralelo de la ĉefa ideo de la traktato kun la moderna teorio de fraktaloj.

Ŝlosilaj vortoj: antikva greka filozofio, fraktalo

Abstract

The history of philosophy considers Thales to be the first philosopher. However, he had predecessors, and a work by one such predecessor, most probably dating from the end of the 7th century B.C., has been preserved in its entirety: “The Treatise on Sevens”, which entered the Hippocratic Corpus. The article analyzes the contents of the treatise, establishes its links to anonymous sources from which the author drew his ideas, and explores the treatise’s supposed influence on later thinkers (Thales, Anaximander, Pythagoras, Alcmaeon and others). A parallel is drawn between the main idea of the treatise and the modern theory of fractals.

Keywords: ancient Greek philosophy, fractal.

¹ Ĉapitro el la verkata libro “Kiel la homo ekis pensi”.

Taleso ĉiam estas konsiderata la unua filozofa en la historio. Tamen Teofrasto diris: “li havis multajn antaŭulojn, sed li grave superis ilin, do enombriĝis ĉiujn, kiuj estis antaŭ li”. Sekve, por kompreni, kiel aperis la scienco, indas pri ili iom ekscii.

Ke paralele al antikvaj intelektuloj, kies nomojn al ni konservis la historio, ekzistis pluraj aliaj, kies nomoj estas forgesitaj, ni nur nun komencas konscii. Konfirmon de tio – kaj ankaŭ kompletigon de la kulturhistoria bildo de Ionio en la fino de –7-a jc. prezentas al ni malkovro de la plej antikva filozofia esploro, kaj samtempe la plej frua proza greka verko, ĝis nun ne sufiĉe bone komprenata kaj rimarkata, kvankam ĝia signifo elstaras. Ĝi dum jarmiloj “kaŝiĝis” en kolekto de antikvaj medicinaj verkoj, atribuatataj al Hipokrato², kaj nur en 1906 filologo Vilhelmo Roscher venis al konkludo, ke ĝi estas multe pli antikva kaj estis verkita en –6-a jc. Temas pri unuaj 11 paragrafoj de la “Traktato pri sepoj”.

La teksto atingis nin en la originala lingvo nur parte (la unuaj 5 paragrafoj), la cetero – aŭ en latina rerakonto, aŭ en araba traduko. Esplorinta kaj eldoninta ĝin filologo Martino West pro kelkaj strangaj kaŭzoj ne komprenis ĝian arkaikecon kaj atribuis al periodo –5-a– –4-a jc. – proksimume al tempo de Hipokrato – pro tio ĝi ne elvokis specialan intereson de la historiistoj, sed vane. Kvankam en la traktato ne ekskludeblas malfruaj aldonoj, la analizo de ties enhavo montras, ke ĝi estas je du jarcentoj pli aĝa!

Kio okulfrapas dum konatiĝo kun la teksto, estas ties treega arkaikeco. Eĉ plia arkaikeco ol tiu, kiu, laŭ la fragmentoj kaj atestoj, apartenas al Taleso kaj Solono. Samtempe, evidentas sekundareco de certaj ĝiaj partoj – sekve, ĝi aperis en certa intelekta medio, el kiu estis pruntitaj certaj ideoj kaj faktoj, ofte sen sufiĉa kompreno.

Do, kiu estas ĝia esenco? Grekoj, kiel ĉiuj ceteraj popoloj, adoris la nombron 7 – ne nur en arkaika epoko, sed ankaŭ poste³, kaj la traktato eliras el tiu mitologia adoro. Sed ĝi estas multe pli ol simpla admiro pri sepo – en ĝi estas plena teorio de la mondo, konstruita laŭ sepoj – kaj teorio, en kiu mitaj imagoj kaj referencoj al dioj fakte tute forestas! Sepeca strukturo de la mondo renkonteblas en pensmaniero de fruaj grekaj saĝuloj – ekzistas mencioj pri tio, ke frigiano Eŭforbo parolis pri sepeca konstruo de la mondo, kaj la lasta mitokreanto Ferekido, pli juna samtempulo de Taleso, verkis ion pri sep teraj profundaĵoj, sed poste ne plu estas menciata kiel bazo por eĉ la plej primitiva naturfilozofio, restante nur en mitologio. Do, evidentas la arkaikeco de la ideo.

² Inter 71 “libroj”, enirantaj en la kolekton de helenisma epoko, kaj tradicie atribuatataj al Hipokrato, nur malpli ol deko vere apartenas al li. Ĉiuj ceteraj estas verkoj de aliaj kuracistoj, apartenintaj al diversaj medicinaj skoloj, parto el kiuj devenas el la antaŭhipokrata tempo.

³ Rememoru, ekzemple, sep saĝulojn, koncepto pri kiuj aperis, verŝajne, en –4-a jc., kaj sep miraklojn de la mondo, apartenantan al la helenisma epoko.

Kiu estis la aŭtoro de la traktato? Certe, kuracisto – aliel la teksto ne trafus la hipokratitan kolekton, kaj, krome, intereso de la 11 paragrafoj sufiĉe koncentriĝas je la homa korpo kaj ĝia sano, kaj loĝis li en Ionio. La lasta aserto klaras el tio, ke sur la stranga “mapo” de la aŭtoro korespondas en la homa korpo al “internaĵoj kaj diafragmo” – kaj diafragmo en tiu tempo (ĉe Homero, ekzemple) estis konsiderata loko de la animo (ja animo estis ligata kun spirado). En kiu konkreta loko li loĝis – ĉu sur la insulo Koso, ĉu en Mileto, ĉu en iu alia civito, scii ne eblas. Do, kuracistoj komencis racie pensi tre frue, kaj provis fari iujn teoriojn jam en la tempo de Taleso kaj 7 (!) saĝuloj.

Ĉar la teksto estas malbone konata al historiistoj de la filozofio (kaj ankaŭ de la scienco kaj medicino), mi prezentos ĝian esperantlingvan version kun kelkaj komentoj, kiuj devas emfazi karakteron de ĝiaj partoj kaj la signifon entute.

1. Formo de la mondo de ĉiuj aparte ekzistantaj en ĝi objektoj estas ordigita tiel. Sepeca aspekto kaj septagaj periodoj necesas kaj por malmoligo de homa spermo kaj por formigo de la homa naturo kaj por krizoj de malsanoj kaj por ĉiuj elementoj putriĝantaj en la korpo – la samaj, kiuj estas en la universo. Kaj ĉio cetera havas la sepecan naturon kaj aspekton kaj periodojn de maturiĝo kaj kadukiĝo pro la sekva kaŭzo: tia estas la nombro de la mondo, sepeca estas ĉiu formo en ĝi, sepecas la ordo de ĉiu el ĝiaj partoj.

Do, la komenco prezentas la unuan principon de la mondo, kaj tio estas ne iu elemento, sed ĝenerala ordo de ĝia konstruo. La nombro estras prenita el tradiciaj mitoj. Pli poste, en la dua duono de la –6-a jc. Pitagoro kun sia *deko* apogos sin je pure matematikaj bazoj – sed la ideon mem li povis ĉerpi ĉi tie.

La unua vico en la universo estas senaldona mondo kun trapasantaj someroj kaj vintroj. La dua vico – de la astroj rebriloj kaj maldensiĝoj, malpli esprimita brilo de la naturo. La tria estas vojo de la Suno, havanta varmon. La kvara estas de la Luno revenanta, fariĝanta plena pro aldono kaj malpleniĝanta pro malaldono. La kvina parto estas kuniĝo kaj mondo de la aero, enhavanta pluvojn kaj fulmojn, tondrojn kaj neĝon., kaj hajlon, kaj ĉion similan. La sesa estas la humida parto de la maro, riveroj, fontoj kaj lagoj, kaj la dolĉa kaj sala akvoj, kaj entenata en ili varmo, kiu kondukas humidan elvaporigon kaj precipitadon. La sepa parto estas la tero mem, sur kiu troviĝas animaloj kaj plantoj – ĝi estas nutranto de ĉiuj estaĵoj, ĉar konsistas el akvo kaj enhavas humidon.

Interesa estas la ideo, kvankam nebule esprimita, pri tio, ke la tero konsistas el akvo. Ni vidas ĉi tie tion, kion multe pli klare esprimis Taleso kiel la ĉefan sian tezon, konservitan de la tradicio “ĉio el akvo”... Ŝajnas, ke nia aŭtoro (estu li, por havi iun nomon, *Sepulo*⁴) ne konis la

⁴ M. West nomas lin per greklatina vorto *Hebdomadisto*, kaj Ju. Ĉajkocskij, iom pli pure greke – *Heptadoro*.

koncepton de kvar elementoj – kaj tial ne povis veni ankaŭ al la ideo de *arĥeo*, apartenanta al Taleso kaj multe influanta la tutan postan grekan naturfilozofion.

2. *Tiel la mondoj de la universo havas sepecan ordon, kaj la mondoj, troviĝantaj sub la tersurfaco, egalas laŭ la kvanto kaj samas laŭ la formo al la mondoj, troviĝantaj super la tersurfaco. Kaj ili havas memstaran rondan cirkuladon, kaj ĉirkaŭas la teron, kaj ĝin preteras, jen kial la tero kaj la olimpa mondo havas la naturon senmovan, kaj la ceteraj havas cirkuladan movadon. Troviĝante en la meza mondo kaj havante en si kaj sub si humidajn nutrajn substancojn, la tero ŝvebas en aero, do por tiuj kiuj estas sube, la supro estas subo, kaj la subo estas supro, kaj same dislokiĝas la dekstro kaj maldekstro, kaj ĉirkaŭ la tuta tero ĉio estas tiel. Tiel do la Tero, troviĝante en la mezo, kaj la olimpa mondo, estante la plej supra, senmovas, kaj la Luno, troviĝante en la mezo de ĉiuj ceteraj partoj situantaj supre kaj sube de ĝi, harmonie kunligas ĉiujn ceterajn elementojn, kiuj vivas unu je kosto de alia kaj alternas, kiel en stafeto. Ili eterne moviĝas kaj per si mem kaj per la eternaj dioj. Kaj ĉiu el ili moviĝas je sia propra movado, diferenca de la alia, kaj ĉiuj cirkuladas, sed partoj de ĉiu diferencas de ĉiuj ceteraj.*

Ne tute klaras ligoj kun la dua paragrafo de la unua ĉapitro, kie ne temas pri subteraj partoj de la mondo, kaj koncepto pri tio, ke po tri mondaj partoj estas super kaj sub la tero, troviĝanta en la mezo. Ankaŭ nebulas, kio do ĝuste estas en la mezo: ĉu la tero aŭ la Luno. Tamen, kio estas interesa, estas, unue, ke *elementoj vivas unu je kosto de alia*, kiu aspektas kiel ĝermo de koncerna ideo de Anaksimandro, eldirita proksimume en la mezo de –6-a jc., kaj ĝermo de la ideo pri divido de la mondo je senmova subluna kaj eterne moviĝanta superluna, kies aŭtorecon ni kutime atribuas al Aristotelo (mezo de –4-a jc.)! Kio tute ne klaras, estas, tamen, signifo de *la eternaj dioj* en moviĝo de la mondoj – ja moviĝo *per si mem* estus tute sufiĉa! Cetere, tiu dua kaj, fakte, superflua kaŭzo de la movoj estas la sola mencio en la traktato de ia ajn signifo de dioj – kaj povas esti malfrua aldono...

Krom tio, tre interesa bildo rezultas en pozicio de la tero: ĝi kvazaŭ ŝvebas en aero, sed tiu koncepto laŭ kutima opinio aperis la unuan fojon ĉe Anaksimandro, do post Taleso – ĉe Taleso ĝi ja floris sur akvo, kiel ŝipo... En tiu senco koncepto, prezentata en la traktato, eĉ antaŭas tiun, kiu estis ĉe la “unua filozofo”! Do, pri tiu problemo diversaj opinioj aperis jam tre frue, kaj Anaksimandro havis, kie ĉerpi sian ideon. Eĉ pli: kiam temas pri tio, ke “por tiuj kiuj estas sube, la supro estas subo, kaj la subo estas supro”, ŝajnas, ke temas pri koncepto de antipodoj. Imagitio ĉe tiom frua aŭtoro tute ne eblas, kaj tio estis la ĉefa argumento por tiuj, kiuj, kiel M. West, atribuis la traktaton al malfrua tempo: la aŭtoro devis jam koni konceptojn de pitagoranoj (aŭ Protagoro, depende de tio, kiun konsideri al aŭtoro de la ideo pri globforma Tero) pri la afero. Sed tio nur ŝajnas, elirante el pli postaj scioj – ja en la dua duono de la frazo temas pri dekstro kaj maldekstro, kiuj estas konsiderataj same, kiel subo kaj supro! Do, temas pri io tute alia –

ligante la la direkton *supren* kun vaporiĝo, kaj observante akovn kaj supre, kaj sube, Sepulo entreprenas kuraĝan provon kompreni tiamaniere la opozicion *supren*–*suben* – t.e., fakte, la graviton. La provo tute malsukcesis, ĉar la apuda opozicio *dekstro-maldekstro* havas nenian rilaton al vaporiĝo nek al gravito, sed ja kia pensa kuraĝo! Vere, tia pensa kuraĝo sensukcesa valoras certajn sukcesojn, kiuj kostis al la aŭtoroj multe malpli gravajn mensajn streĉojn...

La astroj ĉielaj, kvante sep, alterne difinas ŝanĝon de la sezonoj. Unavice la Suno, la Sunon sekvas la Luno. La Ursino sekvas Arkturon per egala sekvo, kiel la Luno Sunon. Plejadoj sekvas Giadojn, kaj la Orionon –Hundo. Tiuj astroj sekvas unu la alian kaj kontrastas: ili sekvas unu la alian alterne difinante sezonŝanĝojn, do la astroj havas la saman vojhalton.

Ligo de sezonŝanĝoj al ĉielaj eventoj ne estas nove – ĉe Hesiodo ni renkontas tiun koncepton. Sed la astronomio en la supra paragrafo estas tre stranga. Unue, ni ĉi tie trovas ne sep, sed *ok* objektojn! Similas, ke la aŭtoro-kuracisto simple ne bone komprenis, pri kio parolas, sed sen la ĉielaj objektoj prezenti la tutan bildon de la universo ne povis. Verŝajne, eblas forigi el la listo iun objekton (ekzemple Lunon, kiu ne estas tro ligita kun sezonoj, aŭ Ursinon, kiu nenisezone malaperas sub la horizonto). Eblas supozi, ke lin konsultis iu astronomo, kaj li nur rerakontis tion, kion aŭdis, sed tiel, kiel (mis)komprenis. Tamen gravas ne tio. Gravas, ke tiu, kiu konsultis Sepulon, sciis la grekan astronomion sur la nivelo de –7-a jc. Ja por lia teorio estus tre grava argumento nomi ne tiun strangan kompleton de “astroj”, kiel Suno, Luno, apartaj konstelacioj kaj steloj, sed Sunon, lunon kaj sep planedoj. Tamen la grekoj konatiĝis kun la koncepto de planedoj nur en –5-a jc., supozeble, kun helpo de la babelaj astronomoj, do, evidente, la verko apartenas al pli frua epoko. Eĉ pli – li tute ne scias pri ekzisto de la du Ursinoj – la Granda kaj Malgranda (pli ĝuste montranta la direkton al Nordo), kaj malkovris la Malgrandan Ursinon Taleso. Do, la malkovron de Taleso nia Sepulo (aŭ astronomo, kiu lin konsultis) ne konis, de kio eblas supozi, ke li verkis sian traktaton pli frue!

3. Da ventoj ankaŭ estas sep. Ili blovas periode kaj elvokas nevideblan movon, al [aĵoj] movantaj senspore forton de la spiro kreante. Komenco de la ventoj, de kie ili devenas, estas varmo. Apelioto, la sekva estas Boreo, poste Aparktio, poste Zefiro, poste Lipeo, post ĝi Noto, la sekva Evro. Tiuj sep blovas konforme al la sezonoj.

Sep ventoj renkonteblas en la frua Helena scienco nenie, sed estas interese, ke pri ili parolis en la –3-a jc. la granda matematikisto kaj geografo Eratosfeno.

4. Da sezonoj estas sep. Jen ili: semado, vintro, plantado, printempo, somero, tempo de fruktoj, aŭtuno. Inter si ili diferencas jen kiel: semado somere ne naskas, nek plantado aŭtune, nek florado vintre, nek kreskado somere, nek maturado vintre.

Brila provo adapti faktojn al teorio! Nenie krome oni renkontis koncepton pri sep sezonoj. Verŝajne, ĝuste por tio Sepulo donas ĉi tie certajn pruvojn-klarigojn por tio.

5. *Same estas en kazo de la homa naturo estas sep sezonoj, kiujn ni nomas aĝoj: bebo, infano, adoleskulo, junulo, viro, maljunulo, kadukulo. Bebo estas ĝis sep jaroj kaj kresko de dentoj, infano – ĝis seksa maturiĝo, ĝis double sep, adoleskulo – ĝis harkovriĝo de la nmentono, ĝis trioble sep, junulo – ĝis plenkresko de la tuta korpo, ĝis kvaroble sep, viro ĝis kvardek naŭ, sepoble sep, maljunulo – ĝis kvindek ses, okoble sep, kaj post tio - kadukulo.*

En la kunteksto de la traktato pri sepoj estas tre interesa poemo de Solono pri sep aĝoj de la homo, konsistantaj ĉiu el 7 jaroj (aŭ du jarsepoj). Fakte, ĝi plene korespondas al tio, kio estas dirita en la traktato, sed estas verkita en senriproĉa poezia formo, kaj la penso estas esprimita pli klare. Ĉu Solono konis la traktaton, aŭ la ideoj de la traktato estis sufiĉe bone konataj ĝenerale en la tuthelenia komunumo de intelektuloj, ne gravas. Gravas tio, ke malpli perfekta literature verko plej verŝajne estis verkita *antaŭ* la pli perfekta – do, Solono estis aŭ samaĝulo aŭ eĉ pli juna homo ol la aŭtoro de la traktato. Tio konfirmas, ke ĝi estis verkita en la tempo de Solono (kaj Taleso, kiu estis ties samtempulo) – aŭ iom pli frue.

6. *Bestoj kaj plantoj, kiuj estas sur la tero, kaj la plej malgrandaj kaj la plej grandaj, havas la naturan, similan al la mondo. Ja la partoj de la mondo, se ĉio egalas, devas esti kompareblaj kun la mondo, ĉar konsistas el partoj, egalaj kaj similaj kun la mondo. La tero estas stabila kaj senmova, mezo ĝia estas ŝtoneca imite al la ostoj kun nesentema kaj senmova naturo, sed tio, kio ĝin ĉirkaŭas, estas, kiel la homa karno, maldensa. Kio estas en la tero varma kaj humida, estas kiel la osta kaj kapo cerboj de la homo, el kiuj eliras spermo. La akvo de riveroj estas imito de la vejnoj kaj fluanta en ili sango; marĉoj – imito de urina veziko kaj rektumo. Maroj estas likvaĵo, kiu troviĝas en la homa ventro. La aero estas la samo, kiel spiro de la homo. La luno egalas al la loko de sensoj.*

Ĉi tie videblas mitaj radikoj de la filozofia koncepto. La metaforo de ŝtonoj kiel de la “ostoj de la tero” renkonteblas en la devenantaj de la mitoj fabeloj, kaj en la moderna profesia beletro. Tamen Sepulo uzas ĝin kiel faktan pruvon por la scienca teirio, kaj ni povas vidi ĉi tie la plej unuan naturfilozofian disvolviĝon de la ideo pri simileco de la makrokosmo kaj homomikrokosmo.

Varmo de la homo, same kiel en la mondo, troviĝas en du lokoj, kaj tiu, kiu akumuliĝas de la sunradioj en la tero estas la samo, kiu estas varmo en la ventro kaj vejnoj de la homo; sed tiu, kiu troviĝas en la supraj partoj de la mondo – la astroj kaj Suno – samas al tiu, kiu troviĝas sub la haŭto ĉirkaŭ la homa karno; brilante pro la rapideco, ĝi ŝanĝas la kolorojn: do ankaŭ tie vi trovos Zeŭson kaj Egioĥon. La Ursino, nutrata de la Suno estas ago de la febro en la homo. Nedividebla malmolo, ĉirkaŭanta la mondon estas malmoliĝo de la haŭto de la malvarma konsisto. Do, ĉiu kunmeto de ĉiuj formoj kunigeblas tiel.

Ursino, verŝajne, simbolas Nordon. La nomoj de la dio, estas uzataj kiel simboloj de universalaj kvalitoj (kion el konataj al ni homoj la unua faris Ferekido), kaj atribuo de tiuj kvalitoj al homaj organoj iel diigas la homon kaj ĉion en la mondo – kaj samtempe ĉiujn objektojn senescepte... Interese, ke estas uzataj du nomoj-sinonimoj de la sama dio⁵ – ĉu por malgravigi signifon de dioj por la mondo? La ideo proksima kaj al “ĉio plenas je dioj” far Taleso, kaj al aero-arĥeo de Anaksimeno, kiu animigas la universon ĝenerale kaj ĉiun apartan aĵon. Certe, ni renkontas ĉi tie la maturan pensmanieron de filozofo, eĉ se la filozofio mem estas tre primitiva kaj arĥaika.

7. *Ĉiu speco de objekto havas sep partojn, ankaŭ la homo. La kapo estas la unua parto. La mano, helpanto de la aferoj – la dua. Internaĵoj kaj la diafragmo – la tria. De la penis estas du partoj: unu por urini, ĝi estas la kvara, la alia, por alporti spermon – la kvina. Rektumo, la eliro de nutraĵrestaĵoj – la sesa. La gamboj por la paŝado – la sepa.*

Strangas tia neproporcia disdivido ĝuste far kuracisto – ĉiuj internaj organoj, inkluzive la koron, diafragmon kaj ceterajn gravegajn organojn, konsistigas unu solan parton, dum penis – du! Jen atesto de la arkaika naiveco de la traktato.

8. *La kapo mem havas separtan vivkonstruon. La unua – eniro de la malvarmo tra kiu ajn malfermita parto. La dua – elspiro de la varmego el la tuta korpo. La tria estas vido, distingo de koloroj kaj cetero. La kvara estas la orelo, aŭdo. La kvina estas spirtruoj, kompreno de odoroj. La sesa – trinkado de likvaĵoj kaj transporto de nutraĵoj, spirgorĝo kaj stomako. La sepa estas la lango, la gustosenso.*

Interese, ke partoj kaj funkcioj miksiĝas – apartaj nocioj ankoraŭ ne ekzistas – kaj tial ankoraŭ ne distingeblas!

9. *Kaj mem la parolo fariĝas sencohava pro sep vokaloj.*

Kompatindas nia lingvo Esperanto, kiu havas je du vokaloj malpli ol la greka – verŝajne, ĝi ne plenvaloras...

10. *Ankaŭ la animo havas sep partojn. La unua estas varmo por la septaga formigo de la spermo, kaj ĝi plej facile pereas dum la samaj sep tagoj – same, kiel ĉy la bestoj. La dua estas la utila aera malvarmo. La tria estas humido, disvastiĝanta tra la tuta korpo. La kvara estas parto tereca, ĝi estas la sango, kiu bezonas nutradon. La kvina estas la amara galo, de ĝi estas multaj malgajaj suferoj dum sep tagoj. La sesa estas ĉia dolĉa manĝo, alveno de la sango. La sepa estas ĉio sala, malpliigo de ĝuoj.*

Tio estas provo iel klasigi la substancojn de la korpo. Evidentas, ke Sepulo konas nek kvar elementojn, nek opoziciojn, kiujn uzis Pitagoro, nek eĉ dividon je la korpo kaj amino, kiun konis Taleso kaj Ferekido. Li scias nur, ke da partoj devas esti sep. Kaj jen li kompilas sepon, ne

⁵ Egioĥo – portanto de egido (protekta ŝildo) – estas kutima alinomigo de Zeŭso.

komprenante, ke la unuaj du formas opozicion, poste fariĝontan klasika: *varma-malvarma*; ke la duaj du estas prenitaj el la malviva naturo (*akvo-tero*), sed samtempe konsistigas pure organikajn substancojn. Kaj la lastaj tri estas elektataj laŭ la tute fremda al la unuaj kvar principo – laŭ gusto. Rezultas ia stranga miksaĵo, sed el ĝi povis kreski poste kaj postaj kutimaj por la greka scienco instruo pri elementoj, kaj pri opozicioj.

Tiuj sep partoj estas la naturo de la animo, ĉe prudento ili ekzistas sen suferoj. Se oni ĉion faras kiel necesas, do vivas plenaj je viglo, kaj fortikas, kaj vivos sufiĉe longe. Se pro malzorgo de malprudentulo la partoj de la animo estas kunmetataj inter si malbone, do li kunpuŝiĝas kun la turmentiga sufero kaj netendita streĉo de siaj fortoj. La homoj mortas pro okazantaj al ili plagoj pro la propra kulpo, suferigante sin mem.

Ĉi tie ni povas vidi ĝermon de evoluiĝinta poste, kaj tre grava por la greka medicino kaj scienco ĝenerale koncepto de bilanco de diversaj partoj. Ĉe la limo de la –6-a kaj –5-a jc. ĝin evoluigis kuracisto-pitagorano Alkmeono, sed, kiel ni nun vidas, la unuaj feblaj radikoj de tiu instruo estas multe pli fruaj. Kaj tre gravas ankoraŭ unu ideo – la homo mem estas mastro de sia sano, ili precipe suferigas sin mem pro malprudento!

11. La tuta tero havas sep partojn: la kapo kaj vizaĝo estas Peloponezo, la ejo de grandaj animoj. La dua parto estas Istmo, la cerbejo kaj kolo. La tria – internaĵoj kaj diafragmo – estas Ionio, kaj loĝantoj de tiu regiono estas aparte saĝaj, pensemaj kaj sagacaj. La kvara estas la gamboj – Helesponto, kaj tiu parto etendiĝas longe direkte al nia maro, kaj mallarĝas. La kvina estas plandoj – Bosporo, kaj tial loĝantoj de tiu lando estas fortaj kaj fortikaj militistoj, homoj bravaj kaj sentimaj, kaj neniu poivas ilin teni. La sesa parto estas la ventro – Egiptio kaj la Egipta maro, kaj ĝi estas fekunda tero, plena da cerealoj kaj fruktoj. La sepa parto estas pubo kaj rektumo – Eŭksina Maro kaj Meota marĉo, kaj tio estas la granda insulo el la maraj insuloj, kiu alpranas fatrasoj de la tero, kaj inter ili troviĝas insulo, kiu akceptas forfalaĵojn de la maro, kaj inter ties loĝantoj tute ne estas braveco: ili feblas, servemas, kaj ne kapablas elteni lukton kaj militon.

La scioj de Sepulo pri geografio estas ne pli grandaj ol pri astronomio. Meti lian “homon” sur la mapon tute ne eblas. Se “kolo” proksimas al la kapo, do internaĵoj estas trans la Egea maro, pli sude traoviĝas la ventro, sed rektumo – Meota marĉo (Azova maro) trafis al ekstrema nordo de tiu homo-tero, kaj gamboj kun plandoj trafis en la mezon! Homo-mapo prezentas precipe la mondon de helenoj, la sola ne greka lando mencota estas Egipto. Tio povas esti klara, se konsideri gravegajn ekonomiajn ligojn de Grekujo ĝenerale, kaj Ionio speciale, kun tiu lando (tradicio insistas pri vojaĝoj de Taleso kaj Pitagoro al Egipto), sed ial tute forfalis la Granda Helenio – suda Italujo kaj Sicilio, kiuj jam en –7-a jc. ludis pli graven rolon en la greka mondo ol la bordoj de Eŭksina (Nigra) maro. Strange, sed la homo-mapo tute ne havas manojn... Ne estis

nia Sepulo geografo, nek, evidente, sperta vojaĝanto! Do, la koncepton de la homo-mapo li ie prenis, kaj mise-fuŝe transdonis, adoptinte al sia teorio.

Kie li ĝin prenis? Verŝajne de iu multe pli frua aŭtoro, devenanta el la Balkana Grekujo, plej eble – Peloponezo (la kapo). En la tempo de Sepulo tie jam Regis Sparto kun sia establiĝinta aristokrata ordo, kaj pri neniuj “grandaj animoj” plu temis, sed pli frue tie estis centro de la helena civilizo. Istmo estis la ĝusta kolo, la korpo devis super la du golfoj – kaj la koro (aŭ diafragma) nature trafas al Delfo, kie estis la ĉefa tuthelena sanktejo; la brakoj estas ĉenoj de insuloj, etendiĝantaj orienten kaj okcidenten de la Balkana duoninsulo, la ventro estas la fekunda Tesalio, rektumo en Trakio, gamboj en Helesponto (Dardanelo), kaj plandoj – en Bosporo. Tute logika bildo por la periodo, kiam nek la Granda Helenio, nek bordoj de la Nigra maro estis koloniigitaj de Grekoj, kaj eĉ Ionio ne ludis gravan rolon. Tia rekonstruo aspektas almenaŭ nature, sed ja Sepulon, kiu ĝin ne komprenis profunde same kiel astronomion, interesis ne detaloj, sed ĝenerala principo.

Tamen kio ja vere klaras, estas ionia aparteno de nia aŭtoro: ja Ionio estas (ni rememoru pri la antikva signifo de diafragma!) ejo de la animo de la mondo, kaj tie loĝas la plej saĝaj homoj – nu, tiel li laŭdas sin mem...

Do, la fakto, ke Sepulo vivis samtempe aŭ eĉ iom pli frue ol Taleso, klaras. Ankaŭ klaras, ke iujn ideojn li pruntis ne nur el mitoj, sed ankaŭ ĉe pli fruaj pensuloj, kiuj jam provis eliri el la mitologia pensmaniero (kiel aŭtoro de la bildo de homo-mapo) ankaŭ klaras. Do, al Taleso, Anaksimandro, Pitagoro kaj iliaj posteuloj estis, je kio sin apogi. Ankaŭ ili jam povis stari sur ŝultroj de iuj antaŭuloj. Evoluo de filozofio tiam jam startis en –7-a jc. Tion montras al ni la “Traktato pri sepo”.

Sed restas ankoraŭ unu demando: ĉu la arkaikega traktato havas iun signifon por la moderna filozofio, krom tio, ke ĝi estas la unua en la historio monumento de la pura homa penso? Ĉu la nombra simbolismo de Sepulo jam signife diferencas de la nombra simbolismo de mitoj kaj magio? Al mi ŝajnas, ke jes. La ideo, ke ekzistas la sama principo de disdivido de diversaj objektoj kaj fenomenoj de la mondo lastatempe fariĝis tre grava post apero en la moderna matematiko de *teorio de fraktaloj*. “Bestoj kaj plantoj, kiuj estas sur la tero, kaj la plej malgrandaj kaj la plej grandaj, havas la naturan, similan al la mondo. Ja la partoj de la mondo, se ĉio egalas, devas esti kompareblaj kun la mondo, ĉar konsistas el partoj, egalaj kaj similaj kun la mondo” – jen estas esprimo de la principo, kiun konjektis Sepulo, kiun post 150 jaroj alimaniere komprenis kaj esprimis Anaksagoro, ankoraŭ post 2100 jaroj – Lejbnico, kaj kiu fariĝis plena scienco nur antaŭ 30 jaroj. Do, en la unua racia klarigo de la mondokonstruo aperies ne nur ĝermoj de la ideoj, kiujn evoluigis la rektaj posteuloj de la aŭtoro, sed ankaŭ de la moderna

komprezo de la mondo. Veraj atingoj de la homa penso, eĉ la plej naivaj, ne malnoviĝas, kaj valora parto de ilia enhavo povas renaskiĝi post jarmiloj.

Literaturo

Ĉajkovskij Ju. V. Falesova nauka v istoriĉeskom kontekste. Voprosy filosofii, 1997, No 8, p. 151- 165. [Talesa scienco en la historia kunteksto].

Lebedev A. V. Fragmenty ranniĥ greĉeskiĥ filozofov. Ĉ.1, Moskva, Nauka, 1989. [Fragmentoj de fruaj grekaj filozofoj].

Makovelskij A. O. Dosokratiki. Ĉ. 1. Kazan', 1914. [Antaŭsokratuloj].

West M. L. Early Greek Philosophy and the Orient, Oxford, Clarendon Press 1971, xv + 256 pp. [Frua greka filozofio kaj la Oriento].

West M. L. West. The Cosmology of "Hippocrates", De Hebdomadibus, Classical Quarterly 21, 1971, p. 365-88. [Kosmologio de "Hipokrato"].